AZ ÜGYÉSZSÉG MŰKÖDÉSE A TÖRTÉNELEM VIHAROS KORSZAKAIBAN

Egy IV. Károly második visszatérési kísérlete után indított büntetőeljárás

Szabó István
egyetemi tanár (PPKE JÁK)

1. Prológus

Csemegi Károly – kódexének indokolásában – az állam elleni bűncselekményekhez az alábbi szentenciát fűzte: *„A büntetőtörvénykönyv nem alkot államjogot, feladata erre vonatkozólag csupán az: hogy a létezőt erélyesen és nyomatékkal oltalmazza.*"[1] A jeles kodifikátor gondolatával egy a Pragmatica Sanctioból eredő büntetőjogi rendelkezést indokolt, azonban ennél általánosabb konklúzió is levonható belőle. Eszerint a büntetőjog szerepe az államjog (alkotmányjog) által megállapított szabályok hatékony védelmére szorítkozik, *alkotmányjogi* kérdések *tisztáz*ása azonban *nem lehet a feladata.* Ha egy-egy történelmi korszakban az alkotmányjog nem biztosított világos eligazodást, az a büntetőjog alkalmazóinak életét jelentősen megnehezítette. Az alkotmányosság 1920 elején történt helyreállítása pedig egy ilyen helyzetet idézett elő.

Az említett esztendő februárjában összeült nemzetgyűlés a forradalmak közjogi tevékenységét érvénytelenítette, s az államműködést az 1918 novembere (a köztársaság kikiáltása) előtti viszonyokhoz csatolta vissza.[2] Az 1918 előtt

[1] KI-1875-VII-283.

[2] „9.§ (1) Az úgynevezett népköztársaság és tanácsköztársaság szerveinek néptörvény, rendelet vagy más elnevezés alatt kibocsátott mindennemű rendelkezései érvénytelenek. Hasonlóképen érvénytelenek az úgynevezett nemzeti tanácsoknak és szerveiknek mindennemű rendelkezései és határozatai is. / (2) Az Országos Törvénytárból az oda beiktatott úgynevezett néphatározat és néptörvények töröltetnek." [1920. évi. I. törvénycikk 9. § (1)–(2) bekezdés.]

regnáló államhatalmi szervek működését azonban nem állította maradéktalanul helyre. Az igazságszolgáltatás és a helyi önkormányzatok régi szervezetükben felvették tevékenységüket, a nemzetgyűlés azonban nem adta át helyét az 1918 novemberéig működő országgyűlésnek, s az 1916-ban megkoronázott király sem térhetett vissza trónjára. Utóbbi helyére a nemzetgyűlés egy kormányzót választott. Köztudott, hogy IV. Károly trónhoz való jogáról egy parttalan vita kezdődött, amelyben a jogtudomány és a politikai élet egyaránt két táborra szakadt, s ez a két tábor a nemzetgyűlésben is folyamatosan egymásnak feszült. Az ellentéteket pedig a probléma szürke zónába tolásával oldották fel. Már az alkotmányosság helyreállításáról szóló törvény szövegezésénél is kínosan ügyeltek arra, hogy abból IV. Károlynak se a trónhoz való jogát, se annak megszűnését ne lehessen levezetni.[3] Az 1921 végén elfogadott trónfosztó törvény elvileg rendezte a helyzetet, de a nemzetközi presszió miatt ennek a közjogi érvényességét is vitatták. A tárgyalt jogeset viszont ennek hatálybalépése előtt történt, így az eljárás folyamán amúgy sem lehetett azt figyelembe venni.

A nemzetgyűlés 1920. március 1-én a korábbi uralkodó közjogi státuszának kimerítő rendezése nélkül választott új államfőt (kormányzót), a büntetőjog alkalmazóinak ebből eredő nehéz helyzetét pedig még azzal tetézte, hogy az ideiglenes államfőt a királlyal azonos büntetőjogi védelemben részesítette.[4] Elég csak a *felségsértés* tényállására gondolni, vajon eme alkotmányjogi helyzetben *ki lehetett annak passzív alanya*? Ha az alkotmányjog ezt nem tisztázta, azzal bizony a jogalkalmazó (jelen esteben a királyi ügyészség) helyzetét igencsak ellehetetlenítették. Azt pedig, hogy az alkotmányjog mennyire nem adott eligazítást a büntetőjog számára, jól szemlélteti az alábbi Angyal Páltól vett idézet. 1930-ban, büntetőjogi tankönyvének a felségsértésre vonatkozó részénél az alábbiakat állapítja meg:

> „Bár a közjogi vitás kérdésekkel való foglalkozás kívül esik e Kézikönyv keretein, az állásfoglalás az egyes bűncselekmények törvényes

[3] A kormány által a nemzetgyűlés elé terjesztett törvényjavaslatban az alábbi mondatrész szerepelt: „a királyi hatalom gyakorlása az 1918. évi november hó 13. napja óta szünetel […]”. (KI-1920-I-3.)

A nemzetgyűlés közjogi bizottsága ehelyett az alábbi szöveget javasolta: „a királyi hatalom az 1918. évi november hó 13. napja óta nem gyakoroltatik […]” (KI-1920-I-31.)

Míg végül a törvénybe az alábbi szöveg került: „a királyi hatalom gyakorlása 1918. évi november hó 13. napján megszünt”. (1920. évi I. törvénycikk preambulum.)

[4] A kormányzó személye […] ugyanolyan büntetőjogi védelemben részesül, mint törvényeink szerint a király.” [1920. évi I. törvénycikk 14.§ (1) bekezdés.]

fogalainak elemeiben való megismerése nézőszögéből mindazonáltal nem mellőzhető”[5]

A jeles jogtudós osztja Csemegi nézetét: az alkotmányjog vitás kérdéseinek tisztázása kívül esik a büntetőjog keretein. A tudomány persze a jogalkalmazónál szélesebb mozgástérrel bír, így – mint később látni fogjuk – Angyal Pál a közjogi kérdés tisztázását is megkísérli, az eredmény azonban a jogalkalmazó számára nem adott megoldást.

IV. Károly második visszatérési kísérletét követően ezzel összefüggő bűncselekmények kerültek az ügyészség látókörébe. Mivel a gyanúba keveredett személyek között nemzetgyűlési képviselők is voltak, a gróf Andrássy Gyula, Rakovszky István, gróf Sigray Antal és Beniczky Ödön ellen lázadás tárgyában indított eljárás ügyészi anyagai – a mentelmi joguk felfüggesztésére tett indítvány okán – az országgyűlési irományok között is megtalálhatóak.[6]

Tanulmányban azt vizsgálom, vajon ebben a konkrét esetben az ügyészség miként viszonyult Csemegi szentenciájához. Mit tett akkor, amikor büntetőjogi tényállások megállapításához közjogi kérdések előzetes tisztázása volt szükséges.

2. A büntetőügy történeti tényállása[7]

Az eljárás tárgyává tett cselekmény történeti tényállása szerint 1921. október 20-án a király repülőgéppel Dénesfára érkezett, ahol a közeli Cziráky-kastélyban tett rövid látogatás után egy Sopron melletti, pontosan nem azonosított kastélyba utazott tovább. Rakovszky István – az uralkodótól kapott korábbi értesítés nyomán – már ezen a napon Sopronba utazott. Másnap (október 21-én) a király *az alábbi összetételű kormányt nevezte ki*:

- miniszterelnök: Rakovszky István
- külügyminiszter: gróf Andrássy Gyula
- pénzügyminiszter: Gratz Gusztáv
- hadügyminiszter: Schnetzer tábornok
- belügyminiszter: Beniczky Ödön

[5] Angyal Pál: *Felségsértés. Királysértés. Hűtlenség. Lázadás. Hatóságok büntetőjogi védelme.* Budapest, Atheneum, 1930. 13.

[6] KI-1920-XII-109-114.

[7] KI-1920-XII-109-114.

Ezt követően az uralkodó – Rakovszky ellenjegyzése mellett – proklamációt bocsátott ki, s Sigray Antal grófot Nyugat-Magyarország kormányzójává nevezte ki, aki azonnal számos katonai és csendőri egységhez intézett távirati utasításokat. Ezt követően az uralkodóra több alakulat fel is esküdött.

Október 22-én hajnalban a király és kormánya vasúton – katonai szerelvények kíséretében – Sopronból Budapestre indult. Ács állomásnál azonban ellenállásba ütköztek, a vasúti vágányok felszedése miatt a szerelvények nem tudtak tovább haladni. Az előttük lévő alagút felett pedig fegyveres csapatok helyezkedtek el, amelyek parancsnoka tovább haladás esetén ellenállást helyezett kilátásba. Délután hat órakor Rakovszky telefonbeszélgetést kezdeményezett Bethlen István miniszterelnökkel, amelyben felszólította a védő csapatok visszavonására, s ellenkező esetben fegyveres összecsapást helyezett kilátásba. Egy későbbi telefonbeszélgetésben pedig – szó szerinti lejegyzésben – Rakovszky az alábbiakat mondta Bethlennek:

> „Az első lépés akkor történt, amikor a királyt uralkodói jogainak gyakorlatában megakadályozták. Ha legkisebb ellenszegülés lesz, a felelősséget a kormányzóra és a kormányra hárítjuk és őket, ha bevonulunk Budapestre, felelősségre fogjuk vonni. Kijelentem azt, hogy amennyiben ellenállás ki nem fejtetik, a kormányzónak és a kormánynak legkisebb bántódás nem lesz, ellenkező esetben szabad kezet biztosítunk magunknak."[8]

Az ügyészség álláspontja szerint ez a cselekmény kimerítette a lázadás bűntettét,[9] amelyet a Csemegi-kódex az alábbiak szerint fogalmazott meg:

> 152.§ (1) bekezdés
> „A csoportosulás, melynek czélja:
> […]
> […]
> a magyar kormányt erőszakkal vagy veszélyes fenyegetéssel hivatásának szabad gyakorlásában akadályozni, vagy valaminek elhatározására, valamely intézkedésre, vagy valaminek az elhagyására kényszeríteni: a lázadás bűntettét képezi és tíz évtől tizenöt évig terjedhető államfogsággal büntetendő."

[8] KI-1920-XII-112.

[9] KI-1920-XII-114.

3. A büntetőjogi minősítés: lázadás vs. felségsértés

A történeti tényállásnál kérdés, vajon a királyi ügyészség a gyanúsítást miért korlátozta az Ács község határában történtekre. A két miniszterelnök között folyó vita, egymás kölcsönös fenyegetése, csupán egy hosszabb cselekménysor része volt. A tényleges konfliktus a két államfő között állt fenn, az általuk kinevezett miniszterelnökök csupán kinevezőjük érdekében léptek fel. A Budapest felé vonulók végcélja nem a miniszterelnök kényszerítése, hanem a trón elfoglalása volt, aminek elháríthatatlan következménye a kormányzó elmozdítása. Ha ez jogellenes, akkor *annak büntetőjogi minősítése nem lázadás, hanem felségsértés*.[10] Utóbbi cselekménynél viszont megkerülhetetlenné válik a közjogi helyzet előzetes tisztázása, *vajon ki a törvényes államfő*?

Az 1920. évi I. törvénycikk preambuluma szerint „a királyi hatalom gyakorlása 1918. évi november hó 13. napján megszünt", amiből eredően IV. Károly uralmi felségjogait már nem gyakorolhatta. A törvény azonban a személyes felségjogokról nem rendelkezett, így azok megszűnése nem volt megállapítható. A fokozott büntetőjogi védelem pedig eme utóbbi körbe tartozott. Angyal Pál is arra a következtetésre jutott, hogy IV. Károly uralkodói státusza nem szűnt meg, s mivel az 1920. évi I. törvénycikk a fokozott büntetőjogi védelmet a kormányzóra is kiterjesztette, így *mindketten a felségsértés passzív alanyai lehettek*.[11]

Csemeginek a bevezetőben említett szentenciája szerint a büntetőjog feladata az alkotmányjog által megállapított szabályrend erélyes és nyomatékos oltalmazása. Ha egy országnak két államfője van, s ők egymással kerülnek konfliktusba, a felségsértés tényállásánál eldönthetetlenné válik, hogy a büntetőjog melyiket védi a másikkal szemben. Ha a jogalkalmazó (az ügyészség) bármelyik oldallal szemben büntetőeljárást indít, akkor figyelmen kívül hagyja Csemegi bölcs tanácsát. A budapesti királyi ügyészség azonban megfogadta azt, a felségsértést elengedte látóköréből, s a négy érintett nemzetgyűlési képviselőt lázadással gyanúsította meg.

A gyanúsítás megalapozottságát két szempont mentén kell vizsgálnunk. Egyrészről a lázadásánál tisztázható-e az alkotmányjogi háttér, vagyis meg-

[10] A Csemegi-kódex szerint az államfő a lázadás tényállásának nem lehetett passzív alanya, csak a felségsértésnek. A felségsértés tényállásait a kódex (1878. évi V. törvénycikk 125–138. §-i rögzítették. Ld. még: Barna Attila: *Az állam elleni bűncselekmények szabályozása a 19. századi Magyarországon, különös tekintettel a bűntettekről és vétségekről szóló 1878. évi 5. törvénycikk előzményeire és megalkotására.* Győr, UNIVERSITAS-Győr Nonprofit Kft., 2015. 169–206.

[11] Angyal i. m. 17.

állapítható-e pontosan, mihez fűződik a büntetőjogi védelem. Másrészről a gyanúsítás tárgyává tett cselekmények megvalósították-e a lázadás tényállását? Ebben a pontban éppen azt elemeztük, hogy azok inkább a felségsértés gyanúját vetették fel, viszont a tisztázatlan alkotmányjogi háttér okán emiatt nem lehetett eljárást indítani. Vajon a lázadás levezethető belőlük?

4. Megalapozott-e a lázadás gyanúja?

4.1. A lázadás tényállásánál tisztázott-e az alkotmányjogi háttér?

Az ügyészség a *de facto* jogrendet elfogadta, így az 1920. évi I. törvénycikk alkotmányosságát nem vizsgálta. Persze miért is tette volna, hiszen az ugyanúgy Csemegi szentenciájával ment volna szembe. A felségsértés alkotmányjogi hátterét azonban éppen az 1920. évi I. törvénycikk tette zavarossá. *A kormányzóra úgy terjesztette ki a fokozott büntetőjogi védelmet, hogy a királyra vonatkozóan azt nem szüntette meg.*[12]

A lázadásánál azonban a királynak nem a személyes, hanem az uralmi felségjogai váltak relevánssá. Ezekre vonatkozóan pedig, mint az előző pontban már láthattuk, az 1920. évi I. törvénycikk nem hagyott maga után joghézagot: kimondta annak megszűnését. A törvény arra is ügyelt, hogy ezt ne lehessen a király kényszerű távollétéből eredő következményként értelmezni, amely visszatérése esetén automatikusan hatályát vesztené. Az 1920. évi I. törvénycikk ugyanis a kormányzói tiszt felállítását az alábbi szövegkörnyezetben helyezte el: „A nemzetgyűlés addig, amíg az államfői hatalom gyakorlásának miként jét véglegesen rendezi […] az államfői teendők ideiglenes ellátására […] kormányzót választ." Hiába állt vissza az 1918. novembere előtti alkotmányos rend, a kormányzótól bárki csak a nemzetgyűlés jóváhagyásával vehette át az államfői ügyek vitelét.

[12] Bár a szabad királyválasztók véleménye szerint az Ausztria és Magyarország közötti védelmi közösség megszűnésével a Habsburgok elvesztették a magyar trónhoz való jogukat, s így *„ipso iure"* – vagyis minden külön intézkedés nélkül – IV. Károly uralkodói felségjogai is megszűntek. A legitimisták viszont ezt cáfolták, így a személyes felségjogok elvesztése sem volt egyértelműen igazolható.

A személyes felségjogokat – a négy érintett nemzetgyűlési képviselő mentelmi jogának felfüggesztéséről folytatott vitában – maga az igazságügyi miniszter is elismerte. Turi Béla képviselő kissé provokatív felvetésére, miszerint a királlyal szemben miért nem indítottak büntetőeljárást, Tomcsányi Vilmos Pál igazságügyi miniszter – szinte a képviselő szavába vágva – az alábbiakat mondta: „a király szent és sérthetetlen." (KN-1920-XIII-536.)

A kormányzati jogoknál tehát nem volt párhuzamos államfő, így a kormányzó és a IV. Károly által kinevezett kormány státusza sem volt azonos. Az 1920. évi I. törvénycikk alapján *a kormány hatásköreinek gyakorlására kizárólag a kormányzó által kinevezett minisztérium volt jogosult.* Így a lázadás tényállásánál tisztázott az alkotmányjogi háttér, a jogalkalmazó számára világosan elkülöníthető, hogy a két miniszterelnök közötti konfliktusban ki a sértett és ki az elkövető.

4.2. Az elkövetett cselekmény valóban a lázadás tényállását merítette ki?

Az ügyészségi megkeresés az Ács község határában történt eseményeket emelte a gyanúsítás centrumába. Fegyveres csoportok álltak egymással szemben, s a szó szerint is idézett telefonbeszélgetésben Rakovszky István követeléseik elutasításának esetére támadással fenyegetőzött. A követelés a vasúti szerelvények tovább haladásának biztosítására irányult, ahol valóban a közhatalmat alkotmányosan gyakorló Bethlen István miniszterelnöktől akart egy intézkedést kikényszeríteni. Ez a cselekmény kimeríti „a magyar kormányt erőszakkal vagy veszélyes fenyegetéssel […] valamely intézkedésre […] kényszerít" tényállást.

Ehhez azonban a cselekménysort részeire kellett bontani, s csak egyes elemeit lehetett a gyanúsítás tárgyává tenni. Ebben érzésem szerint az ügyészi indítvány nem volt konzekvens. Eszerint ugyanis a nemzetgyűlési képviselők gyanúsítását az alábbi cselekmény alapozta meg:

> „[…] mind a négyen tagjaivá lettek annak a csoportosulásnak, amelynek célja volt a magyar kormányt erőszakkal és fenyegetéssel hivatásának szabad gyakorlatában megakadályozni, s amely a cél elérése végett vaspályákat, posta- és távírdahivatalokat hatalmába kerített és egyes személyek ellen tényleg erőszakot alkalmazott."[13]

A posta és távírdahivatalok hatalmába kerítése azonban már túlmutatott a törvényes kormánnyal szembeni fenyegetésen. Az egyes személyek konkrét gyanúsításánál Sigary Antalnak a dunántúli katonai és csendőri alakulatokhoz kiadott utasításait rótták fel.[14] Beniczky Ödön pedig végig Budapesten tartóz-

[13] KI-1920-XII-114.

[14] „Sigray Antal gróf azon tényével, hogy intézkedett, miként a katonai csapatok a királynak a hűségesküt letegyék, és a Budapestre bevonuló királyt kövessék." (KI-1920-XII-114.)

kodott, s – az ügyészi megkeresés szerint – a lázadást azzal valósította meg, hogy a fővárosban szervezkedett.[15] Ezek a cselekmények érintőlegesen persze a kormánnyal szembeni kényszert is magukba foglalhattak, de alapvetően arra irányultak, hogy IV. Károly a kormányzótól átvegye az államfői hatalom gyakorlását.

A gyanúsítás tárgyává tett cselekmények a nemzetgyűlési bizottság jelentésében a mentelmi jog megsértésének vizsgálatánál újra látókörbe kerültek. Képviselőt a mentelmi jog felfüggesztése nélkül tettenérés esetén lehetett eljárás alá vonni, ami eljárásjogi kérdés. Számunkra az válik érdekessé, vajon milyen cselekmények elkövetésében mondták ki a tettenérést. Erre mind Sigray Antalnál, mind Beniczky Ödönnél részletesebb leírást találhatunk, azonban ez inkább növelte, mintsem csökkentette a felségsértéssel történő összemosódást.[16]

5. A mentelmi jog felfüggesztése

A szabad mandátumból eredően a nemzetgyűlés a mentelmi jog felfüggesztését bármilyen szemszögből vizsgálhatta, így az tény és jogkérdésekre egyaránt kiterjedhetett. Ténykérdések eldöntésében a laikusok közreműködése általánosan elfogadott, elég csak az esküdtszékekre gondolnunk, jogkérdésekben azonban már érdekesebb probléma előtt állunk. Magához a felfüggesztéséről szóló határozathoz nem fűznek indokolást, az adott ügyben is csupán annyit tartalmazott, hogy a nemzetgyűlés felfüggeszti azt.[17] Érdekes azonban beleolvasni a nemzetgyűlési vitába, vajon pro és kontra milyen érveket hoztak fel. Gondolom,

[15] „[…] végül Beniczky Ödön azon tényével, hogy Rakovszky István kormányának belügyminisztere lett s hogy a budapesti szervezkedést irányította". (KI-1920-XII-114.)

[16] „Gróf Sigray Antal nemzetgyűlési képviselő, mint a nyugati vármegyék részére kinevezett kormányzó az iratokból megállapíthatólag a lázadó csoportnak tagja volt, annak céljai elérésében tevékeny részt vett, rendeleteket adott ki, katonai csapatok felesketése, vasúti szerelvények összeállítása, posta és távirdahivatalok megszállása stb. tárgyában, saját vallomása szerint is ezen önként vállalt feladatának teljesítése közben tartóztattatott le, […]."

„Beniczky Ödön nemzetgyűlési képviselő az ügyészi indokolás szerint Rakovszky István kormányának belügyminisztere lett, s a budapesti szervezkedést irányította. Vele szemben a büntető perrendtartás 142. §-ában meghatározott tettenkapás tényálladékának fennforgása minden jogi kételyt kizáróan ugyan meg nem állapítható, azonban tekintettel ama körülményre, hogy mint Rakovszky István kormányának kinevezett, vagy legalább is kinevezni szándékolt minisztere, a lázadó csoport vezetősége által igen fontos állásra volt kiszemelve, tekintettel azon exponált magatartásra, amelyet a királykérdésben mindenkor tanúsított, végül tekintettel ama súlyos gyanuokokra, amelyek elfogatásának elrendelése alkalmával valószínűsíteni látszottak, hogy a lázadó csoport budapesti szervezkedését előmozdította." (KI-1920-XII-118.)

[17] KN-1920-XIII-547.

különösebb meglepetést nem okoz, hogy ezt a mentelmi esetet a nemzetgyűlés több ülésnapon is napirendre vette, s csak a felfüggesztésről történő szavazás előtti vita a nemzetgyűlési naplókban ötvenoldalnyi terjedelmet foglal el.[18] A vita pedig *jogkérdésekről szólt, s azon belül a* büntetőjog mellett, inkább a közjogi kérdések *domináltak*.

A felszólaló képviselők közül jogi szempontból a legveretesebb beszéd Túri Béláé volt. Az Esztergomi Főegyházmegye kanonoka, bár nem „hivatásos" alkotmányjogász volt, a két világháború közötti közjognak mégis kiváló ismerője. Sőt nem csak ismerője, hanem megalkotója is, hiszen az akkori államrendet meghatározó, az alkotmányosság helyreállításáról szóló 1920. évi I. törvénycikk előkészítésében is jelentős szerepet vállalt. Elég csak arra gondolni, hogy 1920 februárjában ő volt a törvényjavaslat nemzetgyűlési előadója.[19]

Témánkhoz visszatérve, Túri Béla már felszólalásának elején világosan kijelentette, hogy jelen esetben a nemzetgyűlésnek nem tény, hanem jogkérdéseket kell vizsgálnia.[20] Ezek a jogkérdések pedig ugyanolyan szürke ködbe vesznek, mint az 1920. évi I. törvénycikk közjogi kérdései.[21] A büntetőjoghoz pedig azonnal közjogi szálakat kapcsolt. Mivel az 1920. évi I. törvénycikkben detronizáció nem volt, érvelt Túri, az uralkodónak a királyi hatalom átvételére tett lépése sem lehetett törvénysértő.[22] Lényeges, hogy mindez még az 1921-es trónfosztó törvény előtt történt. Az igaz, hogy az átvételhez a törvény szövege szerint a nemzetgyűlés hozzájárulás szükséges, viszont a kormány kinevezése ettől még jogszerű volt, hiszen az uralkodó a trón iránti igényét is csak a felelős minisztérium útján terjesztheti elő.[23] Eme gondolatával Túri Béla egy újabb

---

18 KN-1920-XIII-497-547.

19 KN-1920-I-51-58

20 „Én tehát most áttérek arra, ami a tárgy: a mentelmi jog sérelmére és azt mondom, t. Nemzetgyűlés, hogyha egy közönséges bűncselekményről volna szó, pl. azt mondaná a vádirat, hogy Andrássy Gyula, Rakovszky István vagy bárki órát lopott, én elismerném a nemzetgyűlésnek azt a kötelességét, hogy a bűncselekménynek jogi konstrukciójába bele ne folyjon és azt ne vizsgálja. […] De mikor nem ilyen közönséges bűncselekményről van szó, hanem olyan vádról, amelyről jogilag, elvileg nincs tisztázva, hogy bűncselekmény-e, akkor azt hiszem, ennek kérdésnek vitatása nagyon is jogosult." (KN-1920-XIII-532.)

21 „Nekem az az álláspontom, hogy e bűncselekmény minősítésének terén ugyancsak az a jogi bizonytalanság, ugyancsak az a kétértelműség, ugyanaz a kétely, mitegy köd merül fel, amely az egész kérdést az 1920: I. törvénycikk óta homályba burkolta. Itt is mondta valaki, talán Vázsonyi t. képviselőtársam, hogy vannak a jogrendben, a jogalkotásunkban bizonyos rések; én azt mondom, amit Rassay mondott: kétértelműségek, kételyek, másként jogbizonytalanságok." (KN-1920-XIII-533.)

22 KN-1920-XIII-535.

23 „Az én logikám szerint, ha a nemzetgyűlésnek van a jog fenntartva, ebből szerintem következik, hogy a királynak a hatalmat, amikor ő kinyilvánítja, hogy azt át akarja venni, annak

szürke zónára mutatott rá. A magyar közjog körömszakadtáig ragaszkodott ahhoz, hogy a felelős minisztérium közreműködése nélkül a király semmilyen intézkedést nem tehet. A trón iránti igény bejelentését megtehetné e nélkül? Majd Túri – a minisztert provokálva – felteszi a kérdést, vajon a király ellen miért nem indítottak büntetőeljárást? Erre Tomcsányi Vilmos Pál igazságügyi miniszter szinte önkéntelenül az alábbit válaszolta: „A király személye szent és sérthetetlen,"[24] maga is elismerve IV. Károly személyes felségjogait. Túri érvelése szerint azonban a király nem hagyható ki, nem lehet az általa kinevezett kormány tagjait tőle elkülönülve kezelni. Ők abban közreműködtek, hogy a király a trón iránti igényét közvetíteni tudja, s az uralkodót akadályozni, különösen fizikailag akadályozni, felségsértésnek minősül. Ezt azonban csak feltételesen állítja, miszerint: ha a király által kinevezett kormány tevékenysége lázadás lett volna, a másik kormánynak az ezt elhárító cselekedete felségsértést valósított volna meg.[25] A logikai szálat tovább bontva, a felségsértés azért nem valósult meg, mert lázadás sem történt. Túrinak a cselekménysor egészéről is az a véleménye, hogy ha bűncselekményt valósított volna meg, az akkor sem lázadás, hanem felségsértés lenne, de valójában semmilyen bűncselekmény nem valósult meg.[26]

---

gyakorlását meg akarja kezdeni, tényleg senki más nem adhatja át, mint a nemzetgyűlés. De kérdezem, hogy húsvétkor meg most is jutottunk-e el odáig, hogy a királynak a hatalom gyakorlásának megkezdésére vonatkozó akaratát kinyilváníthatta volna? […] Hol volt az a tényező, amely ezért a felelősséget vállalta volna. […] Hiszen a király maga nem jelentkezhetik, ő nem jön – bocsánat a triviális kifejezésért – az ajtón be, ő a maga személyében nem gyakorolja a jogokat, hanem a felelős ministerium útján, amint azt az 1848:III. tcikk előírja. Ha tehát a király a hatalom gyakorlását meg akarja kezdeni, ezt egy felelős tényezőnek kell képviselnie. […] Azt gondolom, hogy ezzel bebizonyítottam, illetőleg igyekeztem bebizonyítani azt, hogy a királyi hatalom tényleges gyakorlásának megkezdésére és átvételére irányzott lépés nem képezhet jogtalan cselekményt." (KN-1920-XIII-535-536.)

24 KN-1920-XIII-536.

25 KN-1920-XIII-537-538.

26 „De – és nagyon kérem a t. Nemzetgyűlést, méltóztassék ezt figyelembe venni – ha ezek a képviselők jogi értelemben bűncselekménynek nevezhető tettet követtek el, és ha a vád ellenük nem nyugodnék nagyon is ingatag alapokon, akkor a büntetőtörvénykönyv 127. §-a alapján felségsértés címén kellett volna ellenük az eljárást megindítani. […] Meg kellett volna indítani az eljárást az alkotmány erőszakos megváltoztatására, való törekvésért, az erre irányuló kísérletért. És ezt annál inkább megtehették volna, ha nem érzik, hogy labilis alapon állanak, mert akkor az előkészítést sokkal jobban lehetett volna büntetni, hiszen a büntetőtörvénykönyvnek a politikai szövetségre és az előkészítésre vonatkozó részei módot adtak volna arra, hogy jobban meg lehessen fogni velük szemben a kérdést. Azonban nem ez történt. Az eljárás a büntetőtörvénykönyv 152. §-a alapján indult meg és ha ez vétetett alapul, – s most már végezni is óhajtok ezekkel a hosszadalmas jogi fejtegetésekkel – akkor előállt volna az az eset, hogy a királyi kormány ellen való lázadást a király felhívására követték el ezek az urak. Ez pedig magában véve jogi abszurdum." (KN-1920-XIII-537.)

Túri Béla érvelésének most nem is a jogi megalapozottsága (helyessége) az igazán érdekes, hanem az, vajon milyen kérdéseket kell tisztázni a megalapozott vádhoz. Ebben a felségsértés és a lázadás tényállásának elhatárolásán kívül minden alkotmányjog, s igazából az elhatárolás sem oldható meg tisztán büntetőjogi szempontokkal.

A kiragadott példa általános jellemzőnek is tekinthető. A mentelmi jog felfüggesztéséről szóló nemzetgyűlési vitában döntő többségében alkotmányjogi tartalmú jogkérdéseket elemeztek, ami további bizonyíték korábbi feltételezésünk mellett, miszerint *ezt a büntetőjogi problémát közjogi kérdések előzetes tisztázása nélkül nem lehetett megoldani*. Túri Béla beszéde pedig aziránt is kétséget ébresztett, hogy a lázadás tényállása önállóan megállna.

Bár a mentelmi jog felfüggesztésének elutasítása mellett számos képviselő érvelt, végül a nemzetgyűlés többsége magáévá tette a mentelmi bizottság javaslatát, s 61:32-es szavazati aránnyal felfüggesztette az érintett képviselők mentelmi jogát.[27] Ez azonban politikai döntés volt, a jogi minősítésre nem lehet belőle következtetéseket levonni.

6. Epilógus

Az alkotmányosság 1920-as helyreállítása – a politikai kompromisszumokból eredően – az államfői tiszt körül joghézagokat hagyott. A tisztázatlan alkotmányjogi helyzet pedig a büntetőjog területén is zavarokat okozott. Bár a feldolgozott ügynek jelentős politikai vetülete is volt, későbbi folyományában Csemegi Károly bölcs tanácsának is hatása lehetett. Az ügy ugyanis szép csendesen „elaludt". 1922. március végén még vád alá helyezték őket,[28] viszont a május-június során lezajlott nemzetgyűlési választásokon többen ismét mandátumot szereztek. Ekkor a mentelmi jogot újra fel kellett volna függeszteni, amit a nemzetgyűlés már nem vett napirendre. Végül 1924 júliusában a kormányzó által adott eljárási kegyelem vetett véget az ügynek.[29]

---

27 KN-1920-XIII-547.

28 *Pesti Napló,* 1922. április 1. (73. évf. 75. szám) 4.; *Az Újság,* 1922. április 2. (XX. évf. 76. szám) 12.; *Vásárhelyi Újság,* 1922 április 1. (II. évf. 75.) 3.

29 Szalai Miklós: *Ifjabb Andrássy Gyula élete és pályája.* Budapest, MTA Történettudományi Intézet, 2003. 185.; *Budapesti Hírlap,* 1924. július 22. (XLIV. évf. 147. szám) 1–2.; *8 Órai Újság* 1924. július 22. (X. évfolyam, 147. szám) 7.